

BIG BANG 1970-1973

**Η ΑΝΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ**

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Δεκέμβριος 2025

Επιμέλεια έκδοσης Ελένη Μπούρα, Στέλα Ζουμπουλάκη
Διόρθωση τυπογραφικών δοκιμών Γιώργος Γιαννούσης
Σελιδοποίηση Μαριολένη Αντύπα
Καλλιτεχνική επιμέλεια – Σχεδιασμός εξωφύλλου Studio Hervik

© 2025, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**
Στάθης Ν. Καλύβας και Νατάσα Τριανταφύλλη

ISBN 978-618-03-4603-9

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84603

Κ.Ε.Π. 6526, κ.π. 22515

Δεν επιτρέπεται η με οποιοδήποτε τρόπο χρήση ή αναπαραγωγή ολόκληρου ή μέρους του βιβλίου με σκοπό την εκπαίδευση τεχνολογιών ή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης. Το παρόν έργο προστατεύεται από τη διαδικασία εξόρυξης κειμένου και δεδομένων (Άρθρο 4(3) Οδηγία (ΕΕ) 2019/790).

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003500
metaixmio.gr • metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση
Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 210 3647433

Βιβλιοπωλεία **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

- Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα
τηλ.: 210 3647433
- Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα
τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

**ΣΤΑΘΗΣ Ν. ΚΑΛΥΒΑΣ
ΝΑΤΑΣΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΗ**

BIG BANG 1970-1973

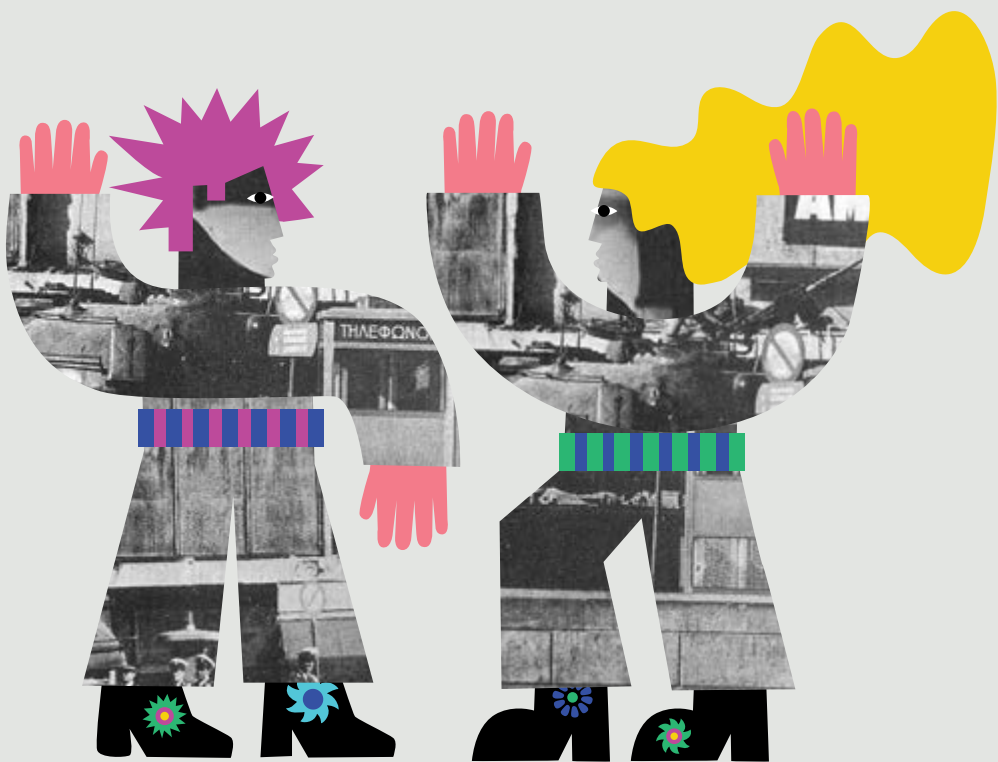
**Η ΑΝΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ**

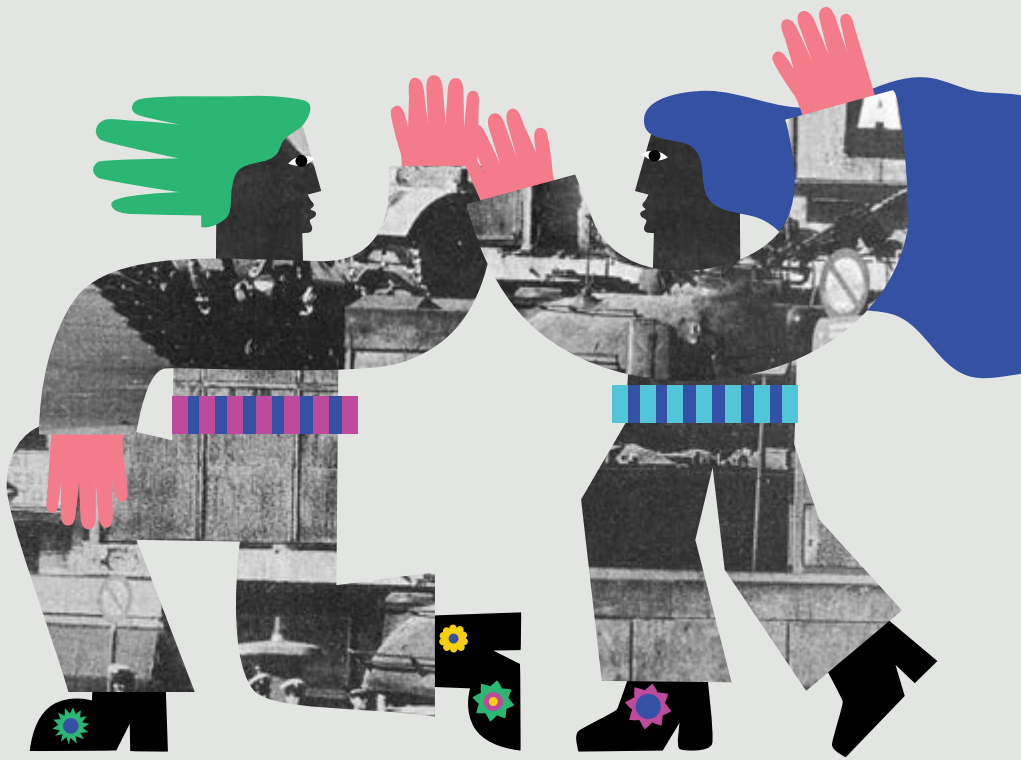
ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

Στη Μαρία, τη Μαριάννα και την Έλενα
για το δικό τους Big Bang

Ὡσπερ σάρμα εἰκῆ κεχυμένων ὁ κάλλιστος [...] κόσμος

Ἡράκλειτος - Αποσπάσματα για μια Ἠθική

14	Πρόλογος
20	Εισαγωγή: «Ήτανε μια μαγεία»
53	Πρώτο Μέρος: Γρίφοι και απαντήσεις
55	«Σαν να σκοτεινίασε ο ουρανός»
91	«Σκέτη παράνοια ασυντόνιστων υπηρεσιών, μην το ψάχνετε...»
127	«Ξαναμπαίνει μπροστά η μασίνα παραγωγής»
161	Τρία ερωτήματα και απαντήσεις γύρω από ένα δημιουργικό τσουνάμι
213	Δεύτερο Μέρος: 10+1 Big Bangs
217	1968-1971
219	Διονύσης Σαββόπουλος: Γόνιμη επιστροφή
237	Κυριακή Παπαδοπούλου (Μαρινέλλα): Έγχρωμη μεταμόρφωση
245	Κώστας Ταχτσής: Ανέλπιστη επιτυχία
263	Θόδωρος Αγγελόπουλος: Μεγάλη χαρά και ανακούφιση
277	Μαρίζα Κωχ: Ψυχεδελική έκρηξη
289	1972-1975
291	Νανά Καλλιανέση: Σπάνια ευφορία
299	Λευτέρης Παπαδόπουλος: Αστήριχτος φόβος
311	Διονύσης Σαββόπουλος: Αέναη μετάλλαξη
323	Μάνος Χατζιδάκις: Αιρετική ροπή
337	Μάνος Κατράκης: Κοσμικό βάθος
349	Θάνος Μικρούτσικος: Δυναμική εμφάνιση
357	Ένα άλλο Big Bang: Μίκης Θεοδωράκης
359	Τέχνη και επανάσταση και παγκόσμια ακτινοβολία
391	Χαμένη άνοιξη
409	Αποθέωση και αποκαθήλωση

427	Τρίτο Μέρος: Τεκμήρια
429	Το Big Bang στα γράμματα
461	Το Big Bang στο θέατρο
489	Το Big Bang στον κινηματογράφο
515	Το Big Bang στο τραγούδι
553	Το Big Bang στις εικαστικές τέχνες
580	Επίλογος
616	Παράρτημα: Ενδεικτική εργογραφία
617	Πεζογραφία: Ενδεικτικοί τίτλοι
620	Ενδεικτική επιλογή θεατρικών παραστάσεων
647	Ενδεικτική επιλογή κινηματογραφικών ταινιών
653	Ενδεικτική δισκογραφία (LPs)
660	Ενδεικτική επιλογή ατομικών και ομαδικών εκθέσεων
671	Βιβλιογραφία
701	Ευρετήριο ονομάτων

*Αυτός είναι ακριβώς ο ρόλος
του δημιουργού: Να διαλύει τις συγχύσεις,
να βρίσκει το αληθινό νόημα του καιρού του.*
Τάσος Φαληρέας, 1998*

ΔΕΥΤΕΡΟ
ΜΕΡΟΣ: 10+1
BIG BANGS

I. 1968-1971

Οκτώβριος 1968: Γόνιμη επιστροφή
Δεκέμβριος 1968: Έγχρωμη μεταμόρφωση
Αύγουστος 1969: Ανέλπιστη επιτυχία
Σεπτέμβριος 1970: Μεγάλη χαρά και ανακούφιση
Ιούνιος 1971: Ψυχεδελική έκρηξη

II. 1972-1975

Μάρτιος 1972: Σπάνια ευφορία
Μάιος 1972: Αστήριχτος φόβος
Νοέμβριος 1972: Αέναη μετάλλαξη
Δεκέμβριος 1972: Αιρετική ροπή
Μάρτιος 1974: Κοσμικό βάθος
Σεπτέμβριος 1975: Δυναμική εμφάνιση

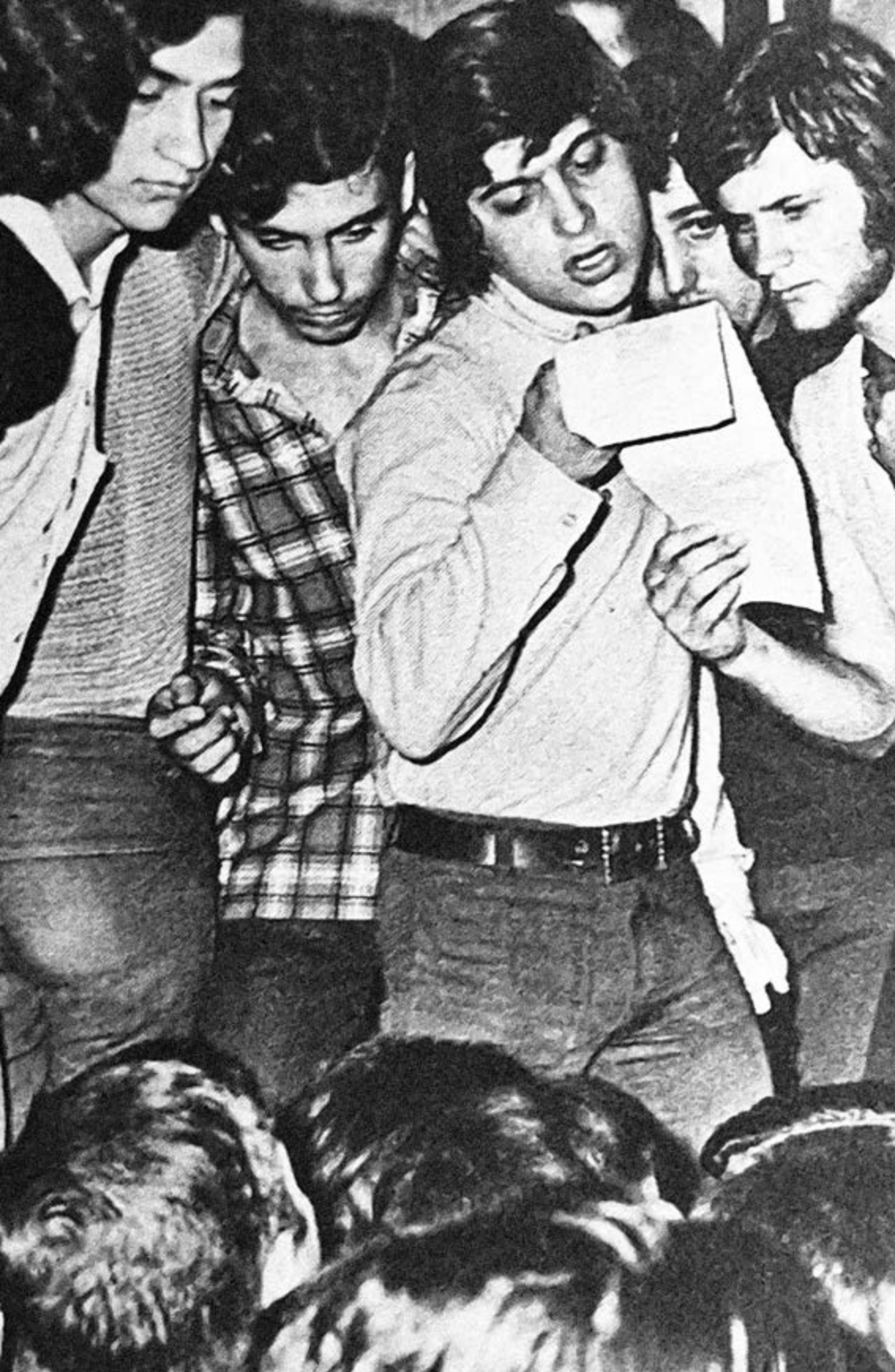
III. Ένα άλλο Big Bang

Οκτώβριος 1973: Τέχνη και επανάσταση
και παγκόσμια ακτινοβολία
Νοέμβριος 1973: Χαμένη άνοιξη
Ιούλιος 1974: Αποθέωση και αποκαθήλωση

Dramatis Personae

Θόδωρος Αγγελόπουλος (1935-2012)
Μίκης Θεοδωράκης (1925-2021)
Νανά Καλλιανέση (1915-1988)
Μάνος Κατράκης (1908-1984)
Μαρίζα Κωχ (1944-)
Θάνος Μικρούτσικος (1947-2019)
Λευτέρης Παπαδόπουλος (1935-)
Κυριακή Παπαδοπούλου (Μαρινέλλα) (1938-)
Διονύσης Σαββόπουλος (1944-2025)
Κώστας Ταχτσής (1927-1988)
Μάνος Χατζιδάκις (1925-1994)

1968-1971

**ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ:
ΓΟΝΙΜΗ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ**

**ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (ΜΑΡΙΝΕΛΛΑ):
ΕΓΧΡΩΜΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ**

**ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΣΗΣ:
ΑΝΕΛΠΙΣΤΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ**

**ΘΟΔΩΡΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ:
ΜΕΓΑΛΗ ΧΑΡΑ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΥΦΙΣΗ**

**ΜΑΡΙΖΑ ΚΩΧ:
ΨΥΧΕΔΕΛΙΚΗ ΕΚΡΗΞΗ**

«Πώς ο εφιάλτης μετατρέπεται
σε δροσερό αεράκι;»*

Ο Διονύσης Σαββόπουλος στο Ροντέο, χειμώνας 1969-1970. *Επίκαιρα* 121,
27 Νοεμβρίου – 4 Δεκεμβρίου 1970 (Βιβλιοθήκη ΕΛΙΑ/ΜΙΕΤ)

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ: ΓΟΝΙΜΗ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Οκτώβριος 1968: Ο ουρανός στο Μιλάνο είναι γκρίζος και το κρύο υγρό και τσουχτερό. Ο Διονύσης Σαββόπουλος, με τη γυναίκα του την Άσπα, μένει εκεί από τον Ιούνιο. Η άφιξή του υπήρξε επεισοδιακή: «Από το Παρίσι πήγαμε στο Μιλάνο, την προηγούμενη της αντιδιαδήλωσης του Ντε Γκολ. Τον Μάιο του '68 είχαν κοπεί οι συγκοινωνίες, απεργούσαν ως και οι τελωνοφύλακες. Λοιπόν, κινηθήκαμε με οτοστόπ με διάφορα φορτηγά, μα κάθε τρεις και λίγο η Άσπα ήθελε να σταματήσουμε για να κάνει εμετό. Ο άνθρωπος μας περίμενε, την επόμενη φορά όμως ντρεπόμουνα, τον χαιρετούσα και άντε πάλι από την αρχή να προσπαθείς να βρεις φορτηγά. Φοβηθήκαμε εγκυμοσύνη. Ταλαιπωρημένοι φτάσαμε κάποια στιγμή στο Μιλάνο. Ήταν όντως εγκυμοσύνη».¹

Τα πράγματα έχουν σφίξει. Κάποιες αγνές ελπίδες για ηχογράφιση ενός δίσκου στην Ιταλία διαψεύδονται. Το άγνωστο έχει χάσει πια τη γοητεία του, φαντάζει σκληρό και απειλητικό. Ο εικοσιπεντάχρονος Διονύσης Σαββόπουλος, μελλοντικός πατέρας, δίχως δουλειά και επαγγελματική προοπτική, αντιμετωπίζει ένα αδιανόητο ως τότε ενδεχόμενο: να επιστρέψει στην Ελλάδα. «Δεν θα μπορούσαμε όμως να ζήσουμε στο Μιλάνο με μωρό. Χωρίς τα στοιχειώδη. Χωρίς στέγη, μόνο με κάτι ελπίδες φλου αρτιστίκ για καριέρα στην Ευρώπη. Αποφάσισα να γυρίσω στην Ελλάδα. Στο κάτω κάτω, εκεί ήταν οι οικογένειές μας, οι γνωστοί μας, δεν θα ήμασταν μόνοι. Παραμέρισα τους φόβους ότι μπορεί και να με συλλάβουνε εκεί. Έπρεπε, όπως λέγαν οι παλιοί, να αναλάβω τις ευθύνες μου. [...] Οκτώβρης ήτανε. Δέκα μήνες αφότου είχα φύγει, επέστρεφα πάλι στην Αθήνα».²

Κατά τρόπο ανέλπιστο, η επιστροφή του θα αποδειχτεί μια νέα αρχή. Και μάλιστα θριαμβευτική.

1 Σαββόπουλος (2009).

2 Σαββόπουλος (2025), 150.

* Φαληρέας (2011), 337.

◀ * Συνέντευξη στη *Γυναίκα* (1975).

Το «Νέο Κύμα» είναι όρος που προέρχεται από τον γαλλικό κινηματογράφο, όπου χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια τάση που ξεκινά τη δεκαετία του '50 και χαρακτηρίζεται από νεανικότητα, φρεσκάδα, αμεσότητα και νατουραλισμό. Τον όρο «κλέβει» ο Αλέκος Πατσιφάς, που διευθύνει τη δισκογραφική εταιρεία LYRA, και τον χρησιμοποιεί ως «ευφυέστατο διαφημιστικό σλόγκαν»³ για να λανσάρει νέους τραγουδιστές (Καίτη Χωματά, Πόπη Αστεριάδη, Λάκης Παππάς) που ανανεώνουν το ελαφρό τραγούδι με ένα ύφος που χαρακτηρίζεται από λιτότητα, δροσιά στη μελωδική και αρμονική έκφραση, ερωτικό κυρίως λυρισμό στους στίχους και μια χαμηλότονη θεματολογία που παρακάμπτει την πολιτική. Φυσικός χώρος του είναι οι μπουάτ της Πλάκας όπου αναπτύσσεται μια άμεση και ζωντανή σχέση ανάμεσα στους τραγουδιστές και ένα αστικό, κυρίως, νεανικό κοινό. Πρωτεργάτης του Νέου Κύματος είναι ο νεαρός συνθέτης Γιάννης Σπανός, που γίνεται γνωστός το 1963 με το τραγούδι *Μια αγάπη για το καλοκαίρι* που ερμηνεύει η ως τότε άγνωστη Καίτη Χωματά.⁴

Τότε είναι που θα κάνει την εμφάνισή του ένας νεαρός από τη Θεσσαλονίκη. Αδύνατος προς το άσχημο, με χωρίστρα, χαρακτηριστικό μουστάκι και οριακά παράφωνα φωνή, «μέτριος στη δεξιοτεχνία αλλά ευφάνταστος»,⁵ «ιδιόμορφη και μοναδική περίπτωση»,⁶ είναι συγχρόνως φιλόδοξος και ευθύς, στα όρια της θρασύτητας. Γεννημένος το 1944, μεγαλωμένος σε προσφυγικής καταγωγής οικογένεια, αισθάνεται να ασφυκτιά στο συντηρητικό περιβάλλον της μετεμφυλιακής Θεσσαλονίκης, όπως άλλωστε και πολλοί συνομήλικοί του:

Μετά τον πόλεμο, μετά τον Εμφύλιο, εδώ στην Ελλάδα ο κόσμος είδε παρά πολλά πτώματα και συντηρητικοποιήθηκε, φοβήθηκε. Μεγαλώναμε μέσα σε σπίτια φοβισμένων ανθρώπων: «Τι ώρα θα γυρίσεις;», «Ποιους βλέπεις;». Αυτό όμως ήταν τρομερά καταπιεστικό για εμάς που τότε ήμασταν παιδιά: «Τι ώρα είναι αυτή που γύρισες;», «Ποιοι είναι οι φίλοι σου;», «Τα μαλλιά γιατί τα έχεις έτσι;». Αισθανόσουν μεν μία θαλπωρή, γιατί υπήρχε ακόμη η γειτονιά, η ενορία, η εκκλησία, το σπίτι, το σόι, οι θείοι, και ταυτόχρονα αισθανόσουν μία τεράστια ανάγκη εξόδου από αυτά τα πράγματα. Να σηκωθείς να φύγεις. [...] Ούτε είχα κανέναν συγκεκριμένο στόχο, τι θα κάνω φεύγοντας. Ήθελα να φύγω από το σπίτι μου, να αλητέψω, αυτή είναι η αλήθεια.⁷

Στην Αθήνα καταφτάνει το 1963 κάνοντας οτοστόπ με ένα φορτηγό, μια ιστορία που θα διηγηθεί έκτοτε άπειρες φορές. *Φορτηγό* θα τιτλοφορήσει τον εμβληματικό του πρώτο δίσκο έπειτα από δύο χρόνια. Στην πρωτεύουσα διάγει μια «ζωή ελεύθερη», μποσέμι-

3 Μυλωνάς (1985), 172.

4 Μυλωνάς (1985), 172.

5 Ελληνιάδης (2019).

6 Μυλωνάς (1992), 195.

7 Ηυλοτ και Διοσκουρίδης (2020).

κη κι αλήτικη. «Άφηνα τον εαυτό μου να... τσουλήσει προς όλες τις κατευθύνσεις».⁸ «Ήμουν δεκαεννιά χρονών, ήμουν ένας ξέγνοιαστος και άπλutos επαναστάτης, και περιφερόμουν φλύαρος και ημίμουρλος με το κεφάλι ακούρευτο, όλο ιδέες και τραγούδια» διηγείται και αναφωνεί: «Ζήτω η χρυσή μπουσμία!»⁹ Η χαλαρότητα δεν τον εμποδίζει να καταστρώσει ένα σχέδιο επιτυχίας που ξεκινά με την ακούραστη και συστηματική του δικτύωση στο μουσικό στερέωμα της εποχής. «Δεν ήξερα κανέναν» διηγείται. «Είχα μόνο 100 δραχμές και πήγα το πρώτο βράδυ και τις έφαγα στου Τσιτσάνη, αλλά και κείνος μου είπε την *Αρχόντισσα* και καθόμουν στο τραπέζακι μόνος και άκουγα. Μετά πήγα στο Παρκ απ' τα παρασκήνια να πιάσω θέση στη χορωδία –θυμάσαι: Χατζιδάκις, Θεοδωράκης, *Μαγική πόλη*– και αποτάθηκα σ' ένα μεγάλο κεφάλι που ήταν υπεύθυνος εκεί, τον Μάνο Λοϊζο».¹⁰ Βιοπορίζεται με δουλειές του ποδαριού, ρεπόρτερ και αχθοφόρος, ως και γυμνό μοντέλο στη Σχολή Καλών Τεχνών, μετακινείται από σπίτι σε σπίτι, ενίοτε με τρόπο επεισοδιακό – ο Γιάννης Μαρκόπουλος θα τον διώξει γιατί ήταν «φορτικώτατος και ενοχλητικώτατος», αλλά κι ο Μάνος Λοϊζος θα τον πετάξει έξω παρεξηγώντας την «εφηβική του αθυροστομία» ως προσβολή στη γυναίκα του. Μέσω της Νεολαίας Λαμπράκη θα ζητήσει βοήθεια από τον Μίκη Θεοδωράκη που θα τον τοποθετήσει στην εφημερίδα της ΕΔΑ *Δημοκρατική Αλλαγή*. Ζητά περισσότερα, θυμάται ο Θεοδωράκης: «Με πιάνει και μου λέει: “Κύριε Μίκη, βαριέμαι να κάνω τον κριτικό, δεν μου αρέσει. Δεν με παίρνετε μαζί σας στο πρόγραμμα με την Ντόρα Γιαννακοπούλου να παίζω τα τραγούδια μου;” Έτσι κι έγινε».¹¹ Η ενηλικίωσή του θα συμπέσει με μια νέα εποχή:

Λέγεται δεν λέγεται, εγώ θα το πω. Πραγματικά, το φαινόμενο ήταν περίεργο. Είχαμε μία μουσική από τον Πρίσλεϊ και μετά, που αυτοί οι οποίοι ήταν κάτω από τα 25 την καταλάβαιναν πολύ καλά και τη γλεντούσαν, και αυτοί που ήταν πάνω από τα 25 την έβρισκαν εντελώς ακατανόητη. Έλεγαν: «Μα τι ακούτε;». Αυτό δεν είχε ξαναγίνει, γιατί παλιά δεν υπήρχε μουσική για νέους, η μουσική ήταν μία, τα τραγούδια τα άκουγαν όλοι. Άκουγαν Βέμπο οι γονείς μας, Βέμπο ακούγαμε και εμείς, δεν ακούγαμε κάτι άλλο. [...] Είχες την εντύπωση ότι τα πάντα είναι δυνατά, ότι τα πάντα μπορούν να ειπωθούν. Το '60 εγώ ήμουν 15 ετών και αναρωτιόμουν: «Γιατί το τραγούδι να λέει μόνο ερωτικά θέματα, δεν μπορεί να φιλοσοφεί; Δεν μπορεί να στοχάζεται; Να μιλάει για την πολιτική ή για την ύπαρξη;». Προσπάθησα να κάνω τέτοια τραγούδια και από την αποδοχή που είχαν συμπεράνα ότι κάτι παρόμοιο σκεφτόντουσαν και οι άλλοι. Το ενδιαφέρον είναι ότι το ίδιο συνέβαινε διεθνώς.¹²

8 Μπακομάρου (1971).

9 Σαββόπουλος (2025), 85, Λαχάς (1966).

10 Πηλιχός (1975).

11 Μποςκοϊτης (2018α), 81.

12 Σαββόπουλος (2020).

Πρώτη δουλειά επ' αμοιβή στις Εννέα Μούσες του Ζουγανέλη στη Μύκονο μπροστά σε ένα αδιάφορο τουριστικό κοινό το καλοκαίρι του 1964, έπειτα από μεσολάβηση πάλι του Θεοδωράκη.¹³ Σιγά σιγά βρίσκει τον δρόμο του προς τις μπουάτ της Πλάκας, ξεκινώντας από τη Στοά του Γιώργου Κούνδουρου μαζί με τη Μαρία Φαραντούρη και τον Μάνο Λοΐζο, όπου τραγουδά «μη ακουόμενος»: «Όταν έβγαινα, ο κόσμος έλεγε: “Ωχ, πάλι αυτός;”».¹⁴ Συνεχίζει στη Ρουλότα, ένα μικροσκοπικό υπόγειο στην οδό Βουλής, με την Καίτη Χωματά, χωρίς πίστα ούτε μικρόφωνα, μόνο ένα σκαμπό. «Κάναμε τρία προγράμματα, δεν ήταν ακριβώς προγράμματα, ήταν ένα στέκι, σαν ένα μπαράκι, όπου κάθεται και μιλάς και ακούς μουσική απ' το μαγνητόφωνο και κάθε είκοσι λεπτά βγαίνει ο Σαββόπουλος, τραγουδάει λίγο, σταματάει, κάθεται με τις παρέες και αυτός – δεν υπήρχε άλλος χώρος να καθίσεις, εξάλλου».¹⁵ Θα ακολουθήσει μια άλλη μπουάτ στην Πλάκα, η Παράγκα. Ο Νίκος Μαμαγκάκης τον συστήνει στη LYRA, όπου με τα πολλά βγάζει τα πρώτα του δισκάκια 45 στροφών το 1964 και το 1965 με γενικό τίτλο *Ο Διονύσης Σαββόπουλος και η κιθάρα του και σλόγκαν «Το Νέο Κύμα στο ελληνικό τραγούδι»*. Ξεχωρίζουν οι μπαλάντες *Μια θάλασσα μικρή και Μη μιλάς άλλο γι' αγάπη*.¹⁶ Η υποδοχή είναι θετική, αλλά η επιτυχία δεν είναι στο ραντεβού. «Σε ακούνε;» τον ρωτά ο Φώντας Λάδης το 1966. «Πολύ λίγοι» απαντά αυτός. «Οι δίσκοι μου έχουν μικρή κυκλοφορία».¹⁷ Πολύ πιο γνωστός και ανερχόμενος στο είδος αυτό είναι ο Νότης Μαυρουδής, που το 1965 αποκτά πανελλήνια αναγνώριση κατακτώντας το πρώτο βραβείο στο Φεστιβάλ Τραγουδιού της Θεσσαλονίκης με το (εντελώς ξεχασμένο σήμερα) τραγούδι *Ήταν μεγάλη η νύχτα*.¹⁸

Αυτό που θα διαχωρίσει τον Σαββόπουλο από τους άλλους είναι το έντονο και ιδιαίτερο προσωπικό στίγμα: θα το καλλιεργήσει από την αρχή και θα επιχειρήσει να απομακρυνθεί τόσο από τα κλισέ και τις μεγαλοστομίες της εποχής όσο και από τους «συναδέλφους» του του Νέου Κύματος. «Έντονα στοιχεία πολιτικού και υπαρξιακού προβληματισμού, κοινωνική κριτική, ο δρόμος, το πανηγύρι, η ειρωνεία. Και πάνω απ' όλα η ολιστική λειτουργία της τέχνης του: μουσική, σίχοι, τραγούδι, περφόρμανς. One man show».¹⁹ Πάνω στα στοιχεία αυτά θα «χτίσει» σταδιακά το πρώτο του αφοσιωμένο κοινό, που αποτελείται κυρίως από «φοιτητές, νεολαία και τον κόσμο των διανοουμένων».²⁰ Αυτό περιγράφει το

13 Σαββόπουλος (2025), 88.

14 Πηλιχός (1975).

15 Σαββόπουλος (2020).

16 Πηλιχός (1975). Τα υπόλοιπα τραγούδια: *Εγερτήριο και Τα πουλιά της δυστυχίας*.

17 Λάδης (1966).

18 Μυλωνάς (1985), 187.

19 Κάσδαγλης (2022), 34.

20 Μυλωνάς (1992), 196.

1965 ο 26χρονος Γιάννης Καλεώδης, γράφοντας με το ψευδώνυμο Γ.Μ. Καλιόρης στην *Επιθεώρηση Τέχνης*:

Μια σύμπτωση οδήγησε κάποιο βράδυ τα βήματά μας στο σπίτι ενός νέου τραγουδιστή – του Διονύση Σαββόπουλου. Είναι ένας νέος εικοσιενός περίπου ετών, ο οποίος σαν τους παλιούς εκείνους «ραψωδούς», τους περιπλανώμενους τροβαδούρους του Μεσαίωνα –που εκφράζονταν μέσα απ’ όλα τα στοιχεία του τραγουδιού πριν το τελευταίο καταμεριστεί σε «τομείς»–, γράφει τους στίχους και τη μουσική και τραγουδάει ο ίδιος συνοδεύοντας με την κιθάρα του. Μας τραγούδησε αρκετά απ’ τα τραγούδια του, με μια φωνή παράξενη, υπόβραχνη, μικρή σε ένταση, μοναδική ωστόσο για ν’ αποδώσει αυτήν ακριβώς την «ειδοποιό» αίσθησή τους. [...] Τα τραγούδια είναι τέτοια, που η διαφάνειά τους, ή καλύτερα η ίδια τους η ζωή, εξαρτάται από τη δική μας προσπάθεια ν’ αυτενεργήσουμε πάνω τους – όχι μόνο δεν μας μουδιάζουν, δεν μας αποκαρώνουν με μελωδικές φαντασμαγορίες κι εύκολες συγκινήσεις, αλλά προϋποθέτουν και προκαλούν την ενεργό συμμετοχή μας, τη δική μας πρωτοβουλία. Και κάτι περισσότερο – προϋποθέτουν μιαν αίσθηση εσωτερικής ελευθερίας που μόνο μέσα της μπορεί να αποκρυπτογραφηθεί και να γονιμοποιηθεί ο πλούτος τους.²¹

Όταν, την άνοιξη του 1966, ο φίλος του Φώντας Λάδης τού ζητάει να του πει «με κάθε ειλικρίνεια», από μια κάπως αυστηρή αριστερή σκοπιά, είναι η αλήθεια, τι νομίζει «πως αντιπροσωπεύει μέσα σ’ ένα σύνολο οχτώ εκατομμυρίων ανθρώπων, που στη συντριπτική τους πλειοψηφία συνθλίβονται από τη σκληρή δουλειά και ελάχιστος καιρός τούς μένει για να φωνάξουν τον καημό τους», ο Σαββόπουλος δεν διστάζει να του απαντήσει με τόλμη (θράσος;): «Δεν αντιπροσωπεύω παρά τον εαυτό μου».²² Και σε αυτό, θα σπεύσει να προσθέσει, ο Μάνος Χατζιδάκις τον εμπνέει, γιατί «γράφει τραγούδια με μεράκι. Δεν δίνει πεντάρα τι θα πουν οι άλλοι. Ό,τι γράφει, από αγάπη το γράφει».²³

Το *Φορτηγό*, ο πρώτος του δίσκος 33 στροφών, κυκλοφορεί τον Νοέμβριο του 1966. Περιέχει δεκαεφτά τραγούδια με ένα φιλόδοξο και ολοκληρωμένο μουσικό στίγμα που έχει ήδη αφήσει πίσω του το Νέο Κύμα. Δίπλα στις «νεοκυματικού» τύπου επιτυχίες του (*Μη μιλάς άλλο γι’ αγάπη*, *Συννεφούλα*) αλλά και μπαλάντες με κοινωνικοπολιτικό στίχο (*Τα κορίτσια*, *Ήλιε, ήλιε αρχηγέ*), ο δίσκος περιέχει τραγούδια με πιο πειραματικό στίχο και μουσική δομή, προλογίζοντας έτσι «τη θεαματική συνέχεια της καλλιτεχνικής πορείας του Σαββόπουλου».²⁴ Μέσα σ’ ένα πολιτικό περιβάλλον που οριοθετούσαν σαφείς, μεγάλες και ηρωικές βεβαιότητες, εκείνος

21 Καλιόρης (1965), 529.

22 Λάδης (1966).

23 Λαχάς (1966).

24 Μυλωνάς (1985), 215.

υπογράμμιζε τις αμφιβολίες που τον έφερναν στο «αμήν».²⁵ Είναι η πρώτη εμφάνιση μιας «μεθόδου» που θα περιγραφεί αργότερα ως το ιδιαίτερο «κράμα» του: λειτουργεί σαν σφουγγάρι, εισπνέει ό,τι περιφέρεται γύρω του, το επεξεργάζεται, το μεταλλάσσει, το εμπλουτίζει, το ανασυνθέτει, το ανασυγκροτεί, το διασκευάζει και το αναδιαμορφώνει με τρόπο που συγκινεί το ακροατήριό του. Στο *Φορτηγό*, το κράμα περιλαμβάνει τον Γάλλο τροβαδούρο Ζορζ Μπρασένς, τον Μπομπ Ντίλαν, αλλά και τους Θεσσαλονικιούς διανοούμενους Ασλάνογλου, Χριστιανόπουλο και Πεντζίκη.²⁶

Η κυκλοφορία ενός μεγάλου δίσκου την εποχή εκείνη είναι από μόνη της σημαντική επιτυχία, κι έτσι τη βιώνει ο Σαββόπουλος: «Να, αυτή η ταχύτητα που κόβει την αναπνοή, σαν να μην επαρκεί ο αέρας. Ήμουν άλλος ένας έφηβος εναντίον της πραγματικότητας, αλλά αυτό γινόταν πρώτη φορά με δίσκο».²⁷ Αρχικά, όμως, ο δίσκος περνάει απαρατήρητος: «Το *Φορτηγό* δεν πουλούσε σχεδόν τίποτα» λέει, γεγονός που τον απογοητεύει. Σκέφτεται ακόμα και να αποσυρθεί και να μπαρκάρει.²⁸ Φαντασιώσεις, προφανώς. Γρήγορα ξεπερνά την κατάθλιψή του, αισθάνεται παντοδύναμος και δεν το κρύβει: «Είν' ένα θαύμα αυτή η ερωτική σχέση ανάμεσα σε μένα και το ακροατήριο» δηλώνει τον Μάρτιο του 1967. «Κυριαρχώ και δικαιούμαι. Με τα τραγούδια μπορώ να πληρώσω τα σπασμένα από τις καθημερινές μου σχέσεις. Κι ακόμα έτσι μόνο ξέρω να ξεσπώ κοινωνικά».²⁹

Με το που μπαίνει το 1967, ο Σαββόπουλος έχει γίνει πια γνωστός σε έναν μικρό αλλά επιδραστικό κύκλο, όπου θεωρείται ανερχόμενο αστέρι, καλλιεργώντας την ιδιαίτερη περσόνα

του δήθεν ανέμελου, αν και σαρδόνια είρωνα, και κλαυσιγελαστικά υπάρχοντα μοναχικού σαλτιμπάγκου, πλανόδιου μουσικού, γυρολόγου ποιητή, υποκριτή, ένοχου μα και αθώου περαστικού, στα ρημαγμένα μεταπολεμικά πεδία του εικοστού αιώνα, στην Ελλάδα, στο δεύτερο μισό, στα διάσημα σίξτις. [...] Αδύνατος, ξεγλέντζουρος, με το πεταχτό του μήλο τού Αδάμ να συναγωνίζεται σε αεικινησία τα στρογγυλά ματάκια του, κομμάτι παιδαριογέρων, σοφά αθώς, αποταγμένος από τα εγκόσμια, μα και βουτηγμένος σ' αυτά μέχρι τα μπούνια, πονηρός.³⁰

Με τεράστια αυτοπεποίθηση και βαθιά εμπιστοσύνη στις επιλογές του, αρνείται να υποκύψει στη γοητεία του ροκ που κατακτά τότε τον κόσμο: «Το γιε-γιε είναι μεγάλο πράγμα, όμως θα το πολεμήσω και για λόγους ιδεολογικούς και για λόγους γούστου» υποστηρίζει. «Η γιεγιέδικη μουσική χρησιμοποιεί απίθανα μηχανήματα. Ενισχυ-

25 Γκιώνης (1967).

26 Λαχάς (1966).

27 Πηλιχός (1975).

28 Σαββόπουλος (2025), 124, 126.

29 Γκιώνης (1967).

30 Σαράτση (2017).

τές, συστήματα ήχων, βιμπράτα. Εμείς δεν γυρεύουμε παρά τον φυσικό ήχο. Μας φτάνει η κλασική ξύλινη κιθάρα και η φωνή μας η καλή ή η κακή». Ταυτόχρονα όμως υιοθετεί το «γιγιέδικο» στιλ – στην εμφάνιση αλλά και στον λόγο. Όταν τον ρωτάνε γιατί έχει τόσο πολλά μαλλιά, απαντά: «Γιατί να μην έχω; Μέσα τους κρύβω τέσσερα αφηνιασμένα άλογα. Με πάνε όπου θέλω». Και όταν τον παρατηρούν για το «παρδαλό» του ντύσιμο («γιατί ντύνεσαι έτσι;»), υπογραμμίζει προκλητικά: «Έτσι είμαι ωραίος. Εσείς οι άλλοι είστε ίδιοι κι απαράλλαχτοι. Ίδια ρούχα, ίδιες χειρονομίες. Ποιος σας κούρδισε έτσι;».³¹

Η πολιτική του ταυτότητα είναι από τότε ιδιαίτερη: αριστερή μεν αλλά ανορθόδοξη – κάπως γιγιέδικη κι αυτή. Δηλώνει (προφητικά θα λέγαμε) πως εκφράζει ένα «όχι» «απέναντι στο πραξικόπημα, στον κοιμισμένο λαό των σφαιριστηρίων και των κομματικών συζητήσεων» και υπενθυμίζει την αντίθεσή του απέναντι «στο μπελκάντο, το γιε-γιε, το ινδοπρεπές λαϊκό».³² Κάπως έτσι θα γίνει αντιληπτός ως μια μορφή με «διάθεση ανατροπής καθετί οικείου» και «αμφισβήτησης των “καθιερωμένων” αξιών», «ο κύριος εκπρόσωπος και εκφραστής των πιο προχωρημένων τάσεων στο σύγχρονο ελληνικό τραγούδι, το οποίο μπόλιασε με πρωτοποριακές ιδέες και τολμηρές επινοήσεις».³³

Όπως συμβαίνει συνήθως, πίσω από αυτή την πρόσοψη κρύβεται μια μεγάλη ανασφάλεια, ο φόβος πως ίσως δεν έχει άλλη επιτυχία μέσα του. «Το τι θα βγει δεν εξαρτάται ούτε από μένα ούτε από κανέναν» θα απαντήσει τον Μάρτιο του 1967 στην ερώτηση του Δ. Γκιώνη «Και τι θα βγει απ' όλ' αυτά;». Και θα προσθέσει: «Ξεκινάς για μια εκδρομή που το τέλος της δεν έχει καμιά σχέση μ' ό,τι φαντάστηκες. Ξεκινάς μια επανάσταση κι αυτή σου βγαίνει όπως θέλει. Ξεκινάς μια ερωτική σχέση κι αυτή εξελίσσεται σχεδόν ανεξάρτητα απ' τις θελήσεις των δύο ερωτευμένων. Δεν γνωρίζω πιο βάνουσο πράγμα απ' την πραγματικότητα».³⁴

Κάποια στιγμή θα αισθανθεί πως το *Φορτηγό* έχει ήδη ξεπεραστεί μέσα του και πως χαλαρώνει ο δεσμός του με ένα κοινό που ζητά και αναμένει τη συνέχεια, το επόμενο βήμα. Αυτό δεν θα το ομολογήσει ανοιχτά, παρά μόνο αργότερα, όταν θα αισθανθεί ασφαλής με τις νέες του επιτυχίες. Το καλοκαίρι του 1970 θα εκμυστηρευτεί πως τον Νοέμβριο του '66 αισθάνθηκε πως έμεινε χωρίς κοινό, πως ένωσε «τη μυρωδιά του χάους και της αταξίας».³⁵

Από το αδιέξοδο αυτό θα τον βγάλει το πραξικόπημα των συνταγματαρχών. Θα χρειαστεί όμως να περάσει πρώτα μέσα από

31 Γκιώνης (1967).

32 Λαχάς (1966).

33 Μυλωνάς (1992), 195-196.

34 Γκιώνης (1967).

35 Μανασίδου (1970).

έναν πραγματικό εφιάλτη: «Εγώ, έχοντας γράψει ήδη εκείνο το τραγούδι, *Βιετνάμ γιε-γιε*, καθόμουν και ονειρευόμουν, *ε ρε*, να ήμουν στην Αμερική τώρα, θα γινόμουν *number one*, θα γνωριζόμουν με την Τζέιν Φόντα, με τη Φέι Ντάναγουεϊ, και ξυπνάω και είναι χούντα κι από πάνω μου δεσμοφύλακας από τη Γορτυνία και με βαράει, διότι βρισκόμασταν στην Μπουμπουλίνας. Με βαράνε να ομολογήσω, δηλαδή τι να ομολογήσω ο τροβαδούρος;».³⁶

Ας πάμε ένα βήμα πίσω. Στις 19 Απριλίου 1967 ο Σαββόπουλος εμφανίζεται μαζί με τη Μαρία Φαραντούρη και τον Μάνο Λοΐζο σε συναυλία που διοργανώνουν στο θέατρο Κεντρικών φοιτητικών σύλλογοι. Στο πιάνο ένας άγνωστος νεαρός, ο Θάνος Μικρούτσικος. Διηγείται πως μπροστά στους «κατενθουσιασμένους φοιτητές τραγουδούσαμε: “Δεν θα περά, δεν θα περάσει ο φασισμός”». Και συμπληρώνει πικρά: «Τι κωμωδία!». ³⁷ 20 Απριλίου, μαζί με τους δημοσιογράφους Δημήτρη Γκιώνη της *Δημοκρατικής Αλλαγής* και Φανή Πετραλιά της *Γυναίκας*, τον Λοΐζο, που μόλις έχει γράψει και παρουσιάσει τα *Νέγρικα* σε ποίηση του Γιάννη Νεγρεπόντη, τον Μανώλη Ρασούλη και τον Φώντα Λάδη τρώνε παρέα σε μια πλακιώτικη ταβέρνα. Ετοιμάζουν μια νέα συναυλία σε θέατρο της οδού Ιπποκράτους. Έπειτα από περίπου μιάμιση ώρα η παρέα «μοιράστηκε σε δύο ταξί που μας άφησαν στα σπίτια μας – την ίδια ώρα που τα τανκς σέρνονταν στους αθηναϊκούς δρόμους, χωρίς να πάρουμε χαμπάρι». ³⁸ Με αυτόν τον άδοξο τρόπο πέφτει η αυλαία μιας πενταετίας που ο Σαββόπουλος θα περιγράψει αργότερα ως «χρυσή μپοεμία 1962-1967». Και τότε αρχίζουν τα δύσκολα: «Οι νέοι μουσικοί συνειδητοποιούσαμε πόσο δύσκολο επάγγελμα διαλέξαμε». ³⁹

Λίγους μήνες μετά, τον Αύγουστο του 1967, συλλαμβάνεται από την αστυνομία, μάλλον από παρεξήγηση. Φαίνεται πως η Ασφάλεια θεώρησε πως μετέφερε μια επιστολή του Μίκη Θεοδωράκη, που τότε κρυβόταν και προσπαθούσε να δημιουργήσει ένα αντιστασιακό κίνημα, στον Γρηγόρη Μπιθικώτση, ενώ ο πραγματικός γραμματοκομιστής ήταν ο Χρήστος Λεοντής. «Με είχανε στην μπουκά, κουνιόμουν πολύ εκείνο τον καιρό» θα πει αργότερα. ⁴⁰ Τον μεταφέρουν στην απομόνωση της Ασφάλειας δεμένο «σε έναν πάγκο σαν λουκάνικο, να με βαράνε με έναν λοστό στα πέλματα». ⁴¹ «Ας μην αρχίσουμε τις περιγραφές». ⁴² Ο ίδιος θα αναφερ-

36 Ηυλοτ και Διοσκουρίδης (2020).

37 Πηλιχός (1975), Ιωάννου (2011), 46.

38 Γκιώνης (2017).

39 Πηλιχός (1975).

40 Σαββόπουλος (2025), 126-127.

41 Σαββόπουλος (2025), 127.

42 Πηλιχός (1975).

θεί αρκετές φορές στο βασανιστήριο της φάλαγγας που υπέστη από «εκείνα τα ζώα που μου κάνανε τα πόδια να, τον Αύγουστο του '67, στην Ταράτσα».⁴³ Στη φυλακή θα μείνει λίγο πάνω από έναν μήνα.

Με το που βγαίνει, τέλη Σεπτεμβρίου του 1967, παντρεύεται τη δεκαεφτάχρονη φιλενάδα του, Άσπα. Παραμονή Πρωτοχρονιάς, το ζευγάρι αναχωρεί για το Παρίσι – ο ίδιος με προσωρινής διάρκειας διαβατήριο και πρόφαση το ταξίδι του μέλιτος: «Όλοι μου οι φίλοι, μόλις μάθανε τη σύλληψή μου, φύγανε άρον άρον, άλλοι για το Λονδίνο, άλλοι για τη Ρώμη, άλλοι για το Παρίσι. Αυτό ήθελα κι εγώ: να φύγω. Δεν άντεχα πια τον τόπο μου. Ακόμα και βιολογικά με πείραζε που βρισκόμουν εδώ». Δεν σκοπεύει να επιστρέψει.⁴⁴

Το 1968 θα τον βρει στο Παρίσι, όπου θα ακολουθήσει νέα περίοδος αμφιβολιών. «Μετά σχεδόν τα παράτησα. Παντρεύτηκα, τριγύρναγα με τη γυναίκα μου στο εξωτερικό». Παίζει στους δρόμους, στο Παρίσι έξω από το καφέ Σεντ-Κλοντ, στο Μιλάνο στην Πιάτσα Ντουόμο.⁴⁵ Στο Παρίσι θα ζήσει από κοντά τα γεγονότα του Μάη του '68: « Έμπαινες μέσα σε μία μεγάλη αυλή που ήταν η “Σορβόννη” και στη μέση ήταν ένα πιάνο με ουρά και κάποιος έπαιζε. Ήταν κάτι παρά πολύ όμορφο, το ζήλευα. Ή ακουγόντουσαν παρά πολύ έξυπνα συνθήματα. Νιώθαμε ότι αλλάζουμε τον κόσμο, κάτι το οποίο με φόβιζε κιόλας, γιατί ανοιγόταν μπροστά σου το άγνωστο. Ήμουν μεν εκεί, αλλά ήμασταν διστακτικοί εγώ και η Άσπα, διότι δεν είχαμε χαρτιά και κινδυνεύαμε με απέλαση. Αυτό, πάντως, ότι αλλάζει ο κόσμος, ότι ο κόσμος θα γίνει καλύτερος, το άκουγες ακόμα και μέσα στο σόλο μίας ηλεκτρικής κιθάρας. Ήταν σαν να σου λέει “θα γίνει καλύτερος και θα τον κάνουμε εμείς”, μία απόλυτη βεβαιότητα. Ότι τα πάντα είναι δυνατά. Freedom και μαζί με αυτό και love, Woodstock και μπάφοι».⁴⁶ Ταξιδεύει στο Ισραήλ για συναυλίες, επιστρέφει στη Γαλλία, τα πράγματα εκτραχύνονται, η κατάσταση γίνεται χαώδης: «Φοβόμασταν, δεν ξέραμε πια τι μας ξημέρωνε».⁴⁷ Αναχώρηση για το Μιλάνο όπου ζει η αδελφή της Άσπας με τον άντρα της.

Η νοσταλγία για τη ζωή που άφησε πίσω του, «τη ζωή γενικά, στην πιο καθαρή και υγιή της έννοια», αρχίζει να γίνεται βασανιστική.⁴⁸ Τελικά, αποφασίζει τη μεγάλη ανατροπή, την επιστροφή στην Ελλάδα, όπου είχε ρίξει μαύρη πέτρα, στην Ελλάδα της χούντας, αλλά και στην Ελλάδα που συμπυκνώνει «τη γλώσσα μας και τον κόσμο τον παραδεδομένο, όπως τον ξέραμε»:

Τώρα τι κάνουμε; Πρώτη λύση, γυρίζουμε Αθήνα. Η δεύτερη, προ-

43 Πηλιχός (1975).

44 Σαββόπουλος (2025), 131. Σαββόπουλος (2009).

45 Πηλιχός (1975).

46 Σαββόπουλος (2020).

47 Σαββόπουλος (2025), 146.

48 Πηλιχός (1975).

χωράμε σε άμβλωση και μένουμε προσώρας Μιλάνο, όπου είχα βρει και μια δουλίτσα. Το να προχωρήσουμε σε άμβλωση δεν ήταν έξω από την κουλτούρα μας, είχαμε καταφύγει ξανά σε ανάλογο μέσο, αλλά είδα τον εαυτό μου σε μια φλασιά, μετά από δέκα είκοσι χρόνια, και αναρωτήθηκα: Μπορώ να ζήσω όλη μου τη ζωή στον αέρα; Το θέλω αυτό το πράγμα; Έχω τη γνώμη ότι πολλά παιδιά εκείνης της δεκαετίας το αναρωτήθηκαν αυτό το πράγμα κάποια στιγμή στη ζωή τους. Εμείς αποφασίσαμε να γυρίσουμε Ελλάδα, να γυρίσουμε στη γλώσσα μας και στον κόσμο τον παραδεδομένο, όπως τον ξέραμε. Ήταν ακριβώς στο τέλος του '68. Γυρίσαμε στην κηδεία του Γεωργίου Παπανδρέου, Οκτώβρη. Αποφασίσαμε να γυρίσουμε δηλαδή, να κάνουμε το πρώτο μας παιδί, να κάνουμε σπίτι και δουλειά. Όταν γυρίσαμε, μας συλλάβανε στο αεροδρόμιο γιατί είπα ότι έχασα το διαβατήριό μου. Είχαμε κάτι προβλήματα, τέλος πάντων ορθοποδήσαμε, τα καταφέραμε, ας πούμε. Αυτή η επιστροφή είναι το *Περιβόλι*, γι' αυτό το πράγμα μιλάει.⁴⁹

Η επιστροφή θα πυροδοτήσει τη μετάλλαξη του. Ο Σαββόπουλος «ήθελε να κάνει ροκ από την εποχή του *Φορτηγού* ακόμα. Αλλά δεν ήξερε μουσική» λέει ο φίλος του Τάσος Φαληρέας.⁵⁰ Το δημιουργικό του ξεμπλοκάρισμα έχει αρχίσει στη φυλακή, το 1967: «Δεν τους κρατάω κακία» θα πει για τους βασανιστές του «διότι εγώ με την καλή μου την καρδιά, ακόμα και μέσα στο μπουντρούμι, σκάρωνα τραγουδάκια. Ένα μπερντάχι ξύλο, τσουπη *Θεία Μάνου*, ένα άλλο μπερντάχι, και να το *Αν βγω από αυτήν τη φυλακή...* Ολόκληρο long play φτιάξαμε η Ασφάλεια κι εγώ».⁵¹ Η φυλακή τον κάνει να συνειδητοποιήσει τον δρόμο που πραγματικά επιθυμεί να ακολουθήσει: «Αφού μέσα σε αυτόν τον ζόφο μπορείς και γράφεις τραγούδια, αυτή είναι η δουλειά σου. Γι' αυτό είσαι φτιαγμένος, και άσε τις απογοητεύσεις και τα ναυτικά φυλλάδια».⁵² Και η ξενιτιά θα συμπληρώσει τη διαδικασία, ξεμπλοκάροντας όσες ανασφάλειες του έμειναν. Εκεί θα γράψει τα τραγούδια που θα αποτελέσουν τον δεύτερο δίσκο του, *Το Περιβόλι του τρελλού*.

Ο εφιάλτης θα αποδειχτεί ο δρόμος για έναν νέο, πολύ μεγαλύτερο θρίαμβο, που ξεπερνά ό,τι είχε φανταστεί ως τότε.

Με την επιστροφή του στην Ελλάδα ο Σαββόπουλος αρχίζει ζωντανές εμφανίσεις σε «ένα θλιβερό υπόγειο» με ντεκόρ Φαρ Ουέστ μακριά από την πιάτσα της Πλάκας. Πρόκειται για το Ροντέο, πρώην Φουτζιγιάμα, στην οδό Χέυδεν 34, στο ύψος της πλατείας Βικτωρίας. Καθώς η εναλλακτική είναι ένα κοιτοπουλάδικο στην

49 Σαββόπουλος (2009).

50 Φαληρέας (2011), 318.

51 Σαββόπουλος (2020).

52 Σαββόπουλος (2025), 130.

Κηφισιά, ο Σαββόπουλος κάνει την ανάγκη φιλοτιμία και ανακαλύπτει πως το κοινό ανταποκρίνεται: «Ο κόσμος έμαθε ότι γύρισα, έψαξε να δει πού παίζω και ήρθε. Το μαγαζί κάθε μέρα γεμάτο».⁵³ Δεν υποδέχεται όμως την αλλαγή στο μουσικό του στίγμα με ιδιαίτερη ευμένεια. «Δεν βγήκα πια να παίξω με την κιθάρα, όπως έπαιζα στην Πλάκα. Έφτιαξα ένα γκρουπάκι, έβαλα βύσμα στην κιθάρα μου, έβαλα ντραμς – είχα ετοιμάσει τότε το *Περιβόλι του τρελλού*. Και βγαίνουμε και παίζουμε στον κόσμο, ο οποίος τις πρώτες μέρες κατέβηκε σύσσωμος στο κέντρο (“Γύρισε ο Σαββόπουλος!”) και δεν του άρεσε καθόλου! Μα καθόλου!»⁵⁴ «Δεν τους άρεσε αυτή η αλλαγή, ήθελαν την εικόνα του καταπιεσμένου τροβαδούρου που τραγουδάει πάνω σε ένα σκαμνί, έτοιμος να φύγει η ψυχή του. Όταν είδαν, ξέρω ‘γώ, ντραμς, ενισχυτές και τα λοιπά, “συμβιβάστηκε” είπαν και φύγανε».⁵⁵ «Κάτι μουρμούριζαν, κάτι σχόλια άρχισαν να κυκλοφορούν, ότι δεν με περιμένανε, λέει, έτσι, με τύμπανα και ηλεκτρισμό, και ότι τα καινούργια κομμάτια τούς φάνηκαν αλλιώτικα από τα άλλα του *Φορτηγού*. Το οποίο *Φορτηγό*, εν τω μεταξύ, ενώ είχε ξεκινήσει υποτονικά, είχε πάρει μια υπόγεια διαδρομή όσο ήμουν έξω και σημείωνε επιτυχία». «Ε, και τι έπρεπε να κάνω για να τους αρέσω;» εξανίσταται. «Να επαναλάβω τον εαυτό μου; Και πώς να γίνει αυτό χωρίς να βγει καρικατούρα;»⁵⁶

Τα πράγματα θα πάρουν γρήγορα μια διαφορετική τροπή. Ένα νέο και ανερχόμενο νεανικό κοινό ανακαλύπτει τον «καινούργιο» Σαββόπουλο. Οι «Λαμπράκηδες» δίνουν τη θέση τους στους «γιεγιέδες»: «Σιγά σιγά, ήρθαν οι άλλοι από τη Φωκίωνος Νέγρη, κάτι γιεγιέδες, που είχαν ενθουσιαστεί με την ταινία *Woodstock*. Οπότε, μετά ήρθαν και οι δικοί μας ξανά, για να μη μείνουν εκτός της φάσης. Πάντα έτσι κάνανε».⁵⁷ Ο Σαββόπουλος του *Φορτηγού* ανήκει πια στο παρελθόν. Ο Σαββόπουλος που κατήγγειλε τον γιεγιεδισμό και υπερασπιζόταν την ακουστική κιθάρα απέναντι στην ηλεκτρική μουσική έχει πια αυτομολήσει στη ροκ: «Μαζί με τα Μπουρμπούλια βροντούσατε τις ηλεκτρικές σας κιθάρες και χαλάγατε τον κόσμο μπροστά στα μικρόφωνα» παρατηρεί ένας δημοσιογράφος.⁵⁸

Το Ροντέο θα μετατραπεί πολύ γρήγορα σε τόπο συνάντησης, «συμπροβληματισμού, αληθινής και ουσιαστικής πνευματικής άσκησης», ένα πραγματικό «ιερό».⁵⁹ Όσο για τις παραστάσεις, θυμίζουν μυσταγωγία: «Ο Διονύσης βγήκε με τη φλογέρα του και ακολούθησε ηλεκτρικός ήχος. Σεισμός! Καμία σχέση με την υποβλητική ατμόσφαιρα που ξέραμε από τις μπουάτ στην Πλάκα. Χέ-

53 Σαββόπουλος (2013), Σαββόπουλος (2025), 155.

54 Τσαγκαρουσιάνος (2014/2000).

55 Σαββόπουλος (2013).

56 Σαββόπουλος (2025), 156.

57 Σαββόπουλος (2013).

58 *Επίκαιρα*, 11 Δεκεμβρίου 1970.

59 Μηλιαράκης (2018).

ρια ψηλά, φώτα που αναβόσβηναν, πνευστά και ηλεκτρικές κιθάρες σ' έναν συνδυασμό που μπορεί να είχαμε ακούσει μόνο από ξένα συγκροτήματα, αλλά ήταν άλλο να το βλέπεις και να το ακούς ζωντανά από μια ελληνική ροκ μπάντα – Μπουρμπούλια την έλεγαν, όπως μάθαμε αργότερα». ⁶⁰ «Τα Μπουρμπούλια κι εγώ παίξαμε αποφασιστικά, με έμπνευση» δηλώνει ο Σαββόπουλος. «Μερικές φορές ήταν υπέροχο: Μαζί με το κοινό, κάτι Σάββατα, στήναμε μια πραγματική γιορτή, όπου ο καθένας αποκτούσε την πιο γλυκιά ευκαιρία: Να σκεφτή και να αφήσει τη φαντασία του ελεύθερη». ⁶¹

Σύνθεση του αρχιτέκτονα Ηλία Παπαγιαννόπουλου, στο Ροντέο,
Επίκαιρα 96, 5-12 Ιουνίου 1970 (Βιβλιοθήκη ΕΛΙΑ/ΜΙΕΤ)

Η Πρωτοχρονιά του 1970 βρίσκει τον Σαββόπουλο ευτυχή, σε ένα νέο διαμέρισμα και με την αποδοχή των γονιών του: «Είχαμε επιτέλους φωλιά, κάποια χρήματα και αρκετή επιτυχία. [...] Ανεβήκαμε με την Άσπα και το μωρό στο αεροπλάνο και πετάξαμε στη Θεσσαλονίκη να δούμε τους δικούς μου, που είχα να τους δω τόσον καιρό. Μας δέχτηκαν με χαρές και πανηγύρια. Αισθανόμουν λίγο σαν άσωτος υιός, που όμως επιστρέφει επιτυχημένος και άνετος». ⁶²

Το 1969 είναι η χρονιά του θριάμβου. Το *Περιβόλι του τρελλού*, με το χαρακτηριστικό ψυχεδελικό εξώφυλλο του Στέργιου Δελιαλή και τον νέο, ηλεκτρικό του ήχο, κυκλοφορεί σχεδόν έναν χρόνο μετά την επιστροφή του, τον Οκτώβριο του 1969. Λίγο μετά την κυκλοφορία του, και όταν ρωτιέται για τις προοπτικές του, απαντά δίχως ίχνος δισταγμού: «Πιστεύω ότι όχι μόνο θα πουλήσει ο δίσκος, αλλά και θ' ανατρέψει τη μουσική κατάσταση στην Ελλάδα». ⁶³ Και πράγματι,

⁶⁰ Μπασκόζος (2023), 30-31.

⁶¹ *Επίκαιρα*, 11 Δεκεμβρίου 1970.

⁶² Σαββόπουλος (2025), 158.

⁶³ *Ψυχαγωγία*, 20 Ιανουαρίου 1970.

έτσι θα γίνει. Ο δίσκος «πούλησε τρελά». ⁶⁴ Μέσα στους πρώτους έξι μήνες το *Περιβόλι* πουλάει 25.000 αντίτυπα μόνο στην Αθήνα. ⁶⁵ Μόλις έναν χρόνο μετά την επιστροφή του ο Σαββόπουλος βρίσκεται στην κορυφή. Όπως σημειώνει τότε μια δημοσιογράφος, έχει γίνει πια «του συρμού, όπως περίπου οι σταρ του κινηματογράφου και οι λαϊκοί τραγουδιστές». ⁶⁶ Την εξέλιξη αυτή θα την αφηγηθεί και ο ίδιος επιγραμματικά στην εισαγωγή του τραγουδιού του *Ολαρία Ολαρά*, στον δίσκο *Δέκα χρόνια κομμάτια*, το 1975: «Εργοστάσιο στο Μιλάνο. Επιστροφή άρον άρον, αλλά και χαρά και εργασία και τεράστια επαγγελματική επιτυχία. Γκραν σουξέ».

Πέρα όμως από την εμπορική επιτυχία, το *Περιβόλι του τρελλού* θεωρείται σταθμός στην ελληνική μουσική. Η κριτική τον αποθεώνει: «Μια εκπληκτική επιτυχία είχε το περίφημο *Περιβόλι* του ιδιόρρυθμου Διονύση Σαββόπουλου. Μια ποπ αντίληψη της ζωής, ένας δυνατός γρήγορος στίχος, μια αφοπλιστική ειλικρίνεια, ένας δυναμικός ρεαλισμός καλύπτουν τον δίσκο, ενώ η βραχνή, ειρωνική φωνή του Σαββόπουλου μας βάζει συχνά αντιμέτωπους μιας σπάνιας εμπειρίας. Το τραγικό στοιχείο αυτών των τραγουδιών, έτσι όπως απευθύνονται στον σκεπτόμενο, νέο άνθρωπο, αναδιπλώνεται μελωδικά και ρυθμικά απ' τον θαυμάσιο ποπ τροβαδούρο». ⁶⁷ Ο δίσκος αυτός ανοίγει νέους μουσικούς δρόμους και χαράσσεται ανεξίτηλα στο μυαλό πολλών από τους ακροατές του. «Ο πρώτος ελληνικός δίσκος που έφερε ο αδερφός μου στο σπίτι, όταν ήμουν γύρω στα 12, ήταν το *Περιβόλι του τρελλού*. Με συγκλόνισε και με σημάδεψε για πάντα. Αυτός ο δίσκος μαζί με κάποιους άλλους των Beatles, των Stones και του Dylan ήταν ο λόγος που ζήλεψα και ήθελα να μάθω κι εγώ κιθάρα και να γράψω τραγούδια» θα διηγηθεί αργότερα ο Νίκος Πορτοκάλογλου. ⁶⁸

Η επιτυχία του δίσκου τροφοδοτεί τις ζωντανές του εμφανίσεις με νέα ενέργεια. Το πλήθος που κατακλύζει το Ροντέο είναι πια ετερόκλητο και δημιουργεί μια πρωτόγνωρη ατμόσφαιρα που θα περιγράψει ο Γιάννης Πετρίτσης στο περιοδικό *Επίκαιρα* στα τέλη Νοεμβρίου του 1970 ως εξής:

Είχα την τύχη να βρεθώ στο νησί Ουάιτ, όπου τον περασμένο Αύγουστο διοργανώθηκε το παγκόσμιο ετήσιο φεστιβάλ «ποπ» μουσικής, με συμμετοχή όλων των γνωστών «τοπ» συγκροτημάτων και τραγουδιστών, και δεν φαντάστηκα ποτέ πως θα μπορούσε να υπάρξει ανάλογη ατμόσφαιρα πανζουρλισμού, τρέλλας και ρυθμικής πανδαισίας στη μικρή και κάπως απομακρυσμένη από όλα τούτα πατρίδα μας.

Κι όμως το τελευταίο Σάββατο, κάπου εκεί στην πλατεία Βικτωρίας, ακούγοντας τον Διονύση Σαββόπουλο και την παρέα του, ένοιωσα

64 Σαββόπουλος (2025), 167.

65 Ψυχαγωγία, 20 Ιανουαρίου 1970.

66 Μανασίδου (1970).

67 Χρονικό (1970), 103.

68 Νίκος Πορτοκάλογλου (2025).

πάλι εκείνο τον γνώριμο ρυθμικό αισθησιασμό, καθώς ο κόσμος κτυπούσε τα χέρια του, κτυπούσε τα τραπέζια ή άνοιγε τα δάκτυλά του στο σήμα της νίκης. Κόσμος μιας κάποιας ηλικίας, περικυκλωμένος από αγόρια με μακριά μαλλιά και κορίτσια με παντελόνια, μαζί τουαλότες ανακατεμένες με μπλου τζηνς, γραβάτες και χίπικα χαϊμαλιά – όλοι μαζί, ταιριασμένοι, αδελφωμένοι, άλλοι με έντονες κινήσεις και άλλοι με ανεπαίσθητες, συμμετείχαν στις επικές μπαλάντες του Σαββόπουλου.⁶⁹

«Η επιτυχία ήταν τρομερή» θυμάται ο Φαληρέας «γινόντουσαν τρία προγράμματα την ημέρα, εκεί εμφανίστηκε τελευταία φορά ο Μάρκος Βαμβακάρης, και μας χαιρέτησε πατρικά με το κλαρίνο του ο Τάσος Χαλκιάς. Εκεί ξεκίνησε και η δίψα για το δημοτικό τραγούδι, μιας και απ' εκεί ξεκίνησαν η Σαμίου και η Κωχ, ήταν μια φάση τότε πάρα πολύ απλή».⁷⁰

Η ικανότητά του να συγκινεί εξίσου πολύ διαφορετικούς ανθρώπους είναι εντυπωσιακή. Μετά την επιτυχημένη σεζόν, ο Σαββόπουλος και τα Μπουρμπούλια θα εμφανιστούν το καλοκαίρι του 1971 σε ένα εντελώς διαφορετικό περιβάλλον, στα παραλιακά Δειλινά.⁷¹ Εκεί θα προσεγγίσουν ένα τελείως διαφορετικό κοινό, αλλά πάλι με επιτυχία: «Τον Σαββόπουλο τον πρωτοείδα στα Δειλινά μ' ένα συγκρότημα τρελό, τα Μπουρμπούλια, έναν άνθρωπο με δική του τρέλα» θα πει αργότερα ο Άκης Πάνου, που δεν συνηθίζει να μιλάει καλά για τους περισσότερους συναδέλφους του.⁷² «Τώρα, πώς εξελίχτηκε είναι έξω από μένα. Οπωσδήποτε, πρώτα απ' όλα, είναι τραγουδοποιός» θα προσθέσει. Από το Ροντέο θα ξεκινήσει μια βραδιά ένας άλλος νεαρός, ο Δημήτρης Ψυχογιός, για να τοποθετήσει μια βόμβα στα γραφεία της ΓΣΕΕ:

Αποφάσισα να στρατολογήσω τον παιδικό μου φίλο και συμμαθητή στο Ε' Αρρένων Αθηνών, Γιώργο Σαγιά, φοιτητή του Μαθηματικού πλέον. Σαν έτοιμος από καιρό, αμέσως συμφώνησε, στην ιδεολογική βάση της «δυναμικής αντίστασης», της «Κοινωνίας της Αφθονίας» του Γκαλμπρέιθ και των τραγουδιών του Κώστα Χατζή και του Διονύση Σαββόπουλου – κάτι είχαμε ακούσει και για τον Μαρκούζε, νομίζω. Βάλαμε μια βόμβα μαζί, στη ΓΣΕΕ, τη νύχτα προς την Πρωτομαγιά του 1970 – φρόντισα και για άλλοθι: ήμουν στο κοντινό επί της Χέυδεν υπόγειο Ροντέο του Σαββόπουλου, αγαπημένο στέκι μας εκείνη τη χρονιά. Βγήκα, συναντηθήκαμε με τον Γιώργο που είχε φέρε με μέσα σε χαρτοφύλακα τη βόμβα από τη γιάφκα της Διδότου, την τοποθετήσαμε στη μάντρα των γραφείων της ΓΣΕΕ, χωρίσαμε, γύρισα στο Ροντέο· μόλις ένα τέταρτο διήρκεσε αυτό, κανείς δεν κατάλαβε ότι είχα λείψει.⁷³

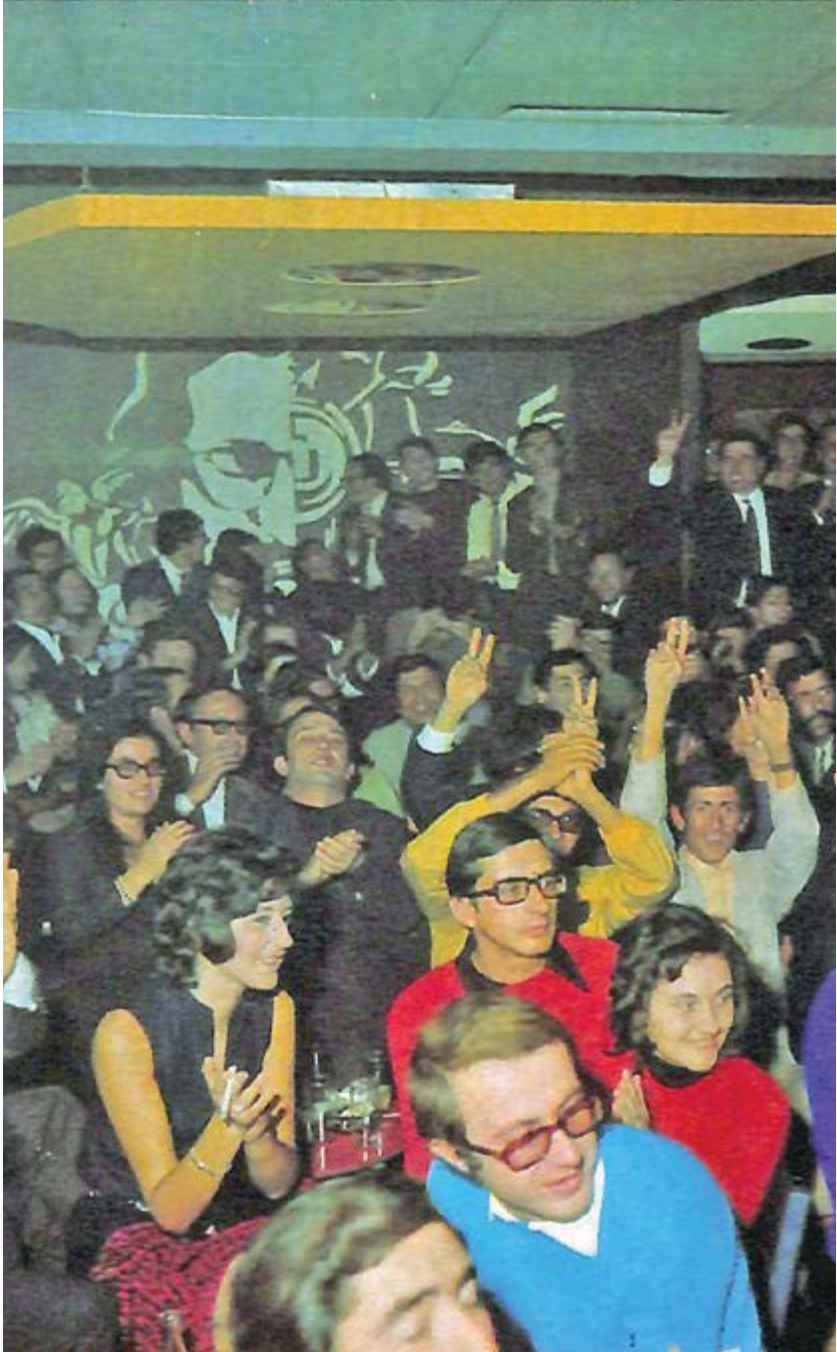
69 Πετρίτσος (1970).

70 Φαληρέας (2011), 237.

71 *Επίκαιρα*, 11 Δεκεμβρίου 1970.

72 Μπακομάρου (2019), 273.

73 Ψυχογιός (2021), 229-230.

Το κοινό του Ροντέο, *Επίκαιρα* 121, 27 Νοεμβρίου – 4 Δεκεμβρίου 1970,
(Βιβλιοθήκη ΕΛΙΑ/ΜΙΕΤ)

Πού οφείλεται αυτή η επιτυχία; Ο ίδιος θα πει: «Ναι, όλα πήγαν καλά. Καμιά φορά τυχαίνει να περάσω από το κλειστό πια Ροντέο και σκέπτομαι ότι το μπουκάλι με το γράμμα που έριξα στη θάλασσα έφτασε σιγά σιγά στα χέρια αυτών που έπρεπε».⁷⁴ Γραμμένα κυρίως στο διάστημα της παραμονής του εκτός Ελλάδας, πολλά από τα τραγούδια του δίσκου ακούγονται ακόμη: *Θαλασσογραφία, Οι πίσω μου σελίδες, Είδα την Άννα κάποτε, Τα παιδιά που χάθηκαν, Ωδή στον Γεώργιο Καραϊσκάκη*. Τα περισσότερα «είναι γραμμένα με τρόπο που δεν θυμίζει τίποτα προηγούμενο στο ελληνικό τραγούδι. Είναι συνθέσεις με κύριο χαρακτηριστικό την πλήρη ελευθερία της μουσικής μορφής και την ταύτισή της μ' ένα περιεχόμενο ανάλογο και αποδεσμευμένο από μέτρα και ρυθμούς που διακρίνουν το «τυπικό» του τραγουδιού».⁷⁵ Το έργο είναι καρπός μιας διαδικασίας ενηλικίωσης και ωρίμανσης, όπου η σύλληψή του, η διαφυγή του και η επιστροφή παίζουν κομβικό ρόλο, όπως θα περιγράψει το 1970 με τον γνωστό του τρόπο:

«Πάω στο σπίτι μου» θα πη γυναίκα και παιδί και ηλεκτρική κουζίνα και ρολόι και μαλακές κουβέρτες. Κυρίως θα πη «περιορίζω την ελευθερία μου από μόνος μου», κι αυτό είναι αφάνταστα αναπαιτικό μέσα σ' έναν κόσμο εχθρικό και άβολο... Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος που ο γάμος σαν θεσμός, με όλα του τα ελαττώματα, εξακολουθεί να αντέχει... Στις αρχές, η γυναίκα μου κι εγώ τρομάζαμε από τις μακρούς σιωπές που επέβαλλε ανάμεσά μας η συνεχής συμβίωση. Τώρα το θεωρούμε απόλυτα φυσικό. Εκείνη μαγειρεύει, βλέπομε τηλεόραση, παίζομε με τον μικρό, πίνομε καφέ. Όλα είναι ήσυχια, κι εγώ ανεβαίνω στο επάνω δωμάτιο, κλείνω την πόρτα, απλώνω τα χαρτιά μου και λέω: «Εμπρός, φτιάξε κάτι με κείνη την ιδέα που σου είχε έρθει τις προάλλες. Είναι καλή ιδέα και, αν την τραγουδήσεις καλά, μπορεί και πάλι να προκαλέσης το ενδιαφέρον του κόσμου. Κάνε, λοιπόν, το καλύτερο και γρήγορα, πριν το μετανοιώσης. Γιατί τότε το τραγούδι δεν θα γραφτεί, θα ξαναγυρίσει στο σκοτάδι». [...] Όμως όταν το τραγούδι βγη στο φως, τίποτε δεν μπορεί να του αντισταθεί. Πετώ από τη χαρά μου, νοιώθω πανίσχυρος. Ας πέφτουν βόμβες τριγύρω κι ας εισβάλλουν στρατεύματα. Βγαίνω από το δωμάτιο, σκύβω από τη σκάλα και φωνάζω: «Γυναίκα, υπάρχει πρόοδος, υπάρχει δρόμος. Όλα προχωρούν καταπώς πρέπει. Μην ακούτε τους πολεοδόμους και τους αρχιτέκτονες, που όλα τα βλέπουν μαύρα στο μέλλον. Δεν ξέρουν. Μην τους έχετε εμπιστοσύνη. Το ποτάμι δεν μπορεί να σταματήσει και οι χιλιάδες τα τραγούδια που δεν γράφτηκαν ποτέ, όλα μαζί, ξαφνικά, θα βγουν στον αέρα. Και όλες οι αντέννες των τηλεοράσεων, όλοι οι ασύρματοι και όλα τα μικρόφωνα θα στραφούν προς το μέρος μας!»⁷⁶

Όταν, τον Αύγουστο του 1967, ο Σαββόπουλος ζούσε τον εφιάλτη της φυλακής, έκανε μια σημαντική ανακάλυψη που διηγήθηκε αργότερα: «Μερικές φορές, και ιδίως τ' απογεύματα, άκουγα τους άλ-

74 Σαββόπουλος, συνέντευξη στον Ρ. Σ., *Επίκαιρα*, 11 Δεκεμβρίου 1970.

75 Μυλωνάς (1985), 216.

76 *Επίκαιρα* 96, 1970.

λους κρατούμενους απ' έξω να λένε τραγουδάκια απλά της κατασκήνωσης, μπανάλ μελωδίες από κινηματογραφικά έργα, και τότε σαν να έπεφταν τα ντουβάρια όλα της φυλακής. Πώς γίνεται αυτό; Πώς ο εφιάλτης μετατρέπεται σε δροσερό αεράκι; Από πού έρχεται αυτή η ελευθερία; Νοιώθω τον εαυτό μου υποχρεωμένο, να μείνει πάντοτε ανοιχτός απέναντι σ' αυτό το βίωμα, που δεν είναι άλλο παρά ελευθερία και μόνο ελευθερία, απ' όπου κι αν πηγάζει». ⁷⁷

Τα επόμενα χρόνια θα ενισχύσουν αυτόν τον κύκλο επιτυχίας και δημιουργικότητας. Σε συνέντευξη που θα δώσει τον Αύγουστο του 1972 ερωτάται: «Η προσωπική σου ζωή πώς είναι τώρα μετά την επιτυχία – χρήματα, φήμη κ.λπ.». Απαντά: «Τα χρήματα, η φήμη, γενικά η επιτυχία μου αποτελούν κατά έναν τρόπο τη “δημοκρατία” ανάμεσα σε μένα και τον κόσμο. [...] Με τα χρήματα, με τη φήμη, με τα εξώφυλλα τα πράγματα απαλύνονται. Κάπως». ⁷⁸ Και κάπως έτσι λοιπόν ο μαγκωμένος και ταλαιπωρημένος Σαββόπουλος της διετίας 1966-68 θα μεταμορφωθεί στον νέο άνθρωπο και δημιουργό της εξαετίας 1969-1974 που θα αλλάξει τα μουσικά πράγματα της Ελλάδας, αλλά και την ίδια την κουλτούρα της χώρας.

Είναι δυνατή η ελευθερία μέσα στη φυλακή; Ναι, είναι. Μέσα σε μόνο δύο χρόνια ο εφιάλτης έγινε ένα δροσερό αεράκι. Και το αεράκι θύελλα πραγματική.

77 Μπακομάρου (1975).

78 Μήτρας (1972), 216.

«Ήτανε μια μαγεία...»

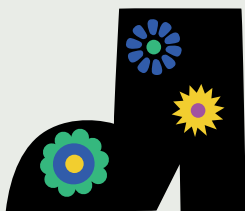
Τα χρόνια της δικτατορίας έχουν περάσει στη συλλογική μας μνήμη ως μια εποχή καθολικού ζόφου και απόλυτης πολιτιστικής οπισθοδρόμησης. Στις 21 Απριλίου 1967, η ελληνική κοινωνία μπαίνει στον «γύψο». Τα φώτα σβήνουν, ο φόβος εξαπλώνεται και οι άνθρωποι σωπαίνουν... ως τις 24 Ιουλίου 1974. Είναι όμως έτσι; Όχι ακριβώς! Κόντρα στις κυρίαρχες πολιτικές συνθήκες, σ' έναν βαθμό και εξαιτίας τους, η «χουντική επταετία» θα αποδειχθεί απρόσμενα γόνιμη και δημιουργική. Την τετραετία 1970-1973, η Ελλάδα βιώνει ένα λαμπερό δημιουργικό τσουνάμι, ένα πνευματικό και πολιτιστικό Big Bang. Το πολιτικό σκοτάδι κυφορεί μια ζωντανή, εκρηκτική και κυρίως ανοιχτή και δημόσια δημιουργικότητα. Αντί για μια μαύρη τρύπα που καταβροχθίζει τα γράμματα και τις τέχνες, ξεδιπλώνεται μπροστά μας ένα φωτεινό και πολύβουο σύμπαν όπου εκδίδονται σπουδαία βιβλία, πολλαπλασιάζονται τα βιβλιοπωλεία και οι εκδοτικοί οίκοι, ηχογραφούνται διαχρονικής αξίας δίσκοι, γυρίζονται ρηξικέλευθες ταινίες, ανεβαίνουν πρωτοποριακές θεατρικές παραστάσεις και πραγματοποιούνται εντυπωσιακές εικαστικές εκθέσεις. Όσοι βίωσαν αυτή την άνθηση την ανακαλούν με ενθουσιασμό: «Ήτανε μια μαγεία». Πώς όμως έγινε δυνατό κάτι τέτοιο; Και πώς καταλήξαμε να πιστεύουμε ακριβώς το αντίθετο;

Το *Big Bang 1970-1973* είναι μια πολυπρόσωπη, πολύχρωμη και μαγευτική τοιχογραφία, ένα γοητευτικό χρονικό μιας απροσδόκητης πνευματικής και πολιτιστικής άνοιξης που υπήρξε παράλληλα κι ένας θρίαμβος της ανθρώπινης δημιουργικότητας πάνω στην ανελευθερία. Καρπός εκτεταμένης και πολυδιάστατης έρευνας, συνδυάζει εργαλεία όπως η ιστορική και πολιτική ανάλυση, η πολυφωνική αφήγηση και η βιογραφική προσέγγιση. Αντί για τις συνηθισμένες περιγραφές της χούντας, αποκαλύπτει τις απρόσμενες και συχνά παράδοξες διεργασίες που κατάφεραν να γονιμοποιήσουν πνευματικά μια συνθήκη πολιτικού αυταρχισμού. Εστιάζει στις τεκτονικές διεργασίες που εμφύσησαν στην ελληνική κοινωνία ζωντάνια και δυναμισμό, διαμορφώνοντας την αναγκαστική της συμβίωση με τη δικτατορία. Πρωτότυπη και ανατρεπτική ανάγνωση μιας περιόδου που συχνά πιστεύουμε πως γνωρίζουμε καλύτερα απ' ό,τι στ' αλήθεια ισχύει, το *Big Bang 1970-1973* αφογκράζεται και καταγράφει τις αναπάντεχες διαδρομές της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής στα χρόνια της δικτατορίας.

Ένα βιβλίο που θα ξαφνιάσει, θα συζητηθεί και θα εμπνεύσει.

Μια διανοητική και συναισθηματική εμπειρία στο ψηλότερο δυνατό επίπεδο. Είμαι βέβαιος ότι θα αποδειχθεί ένα από τα πιο σημαντικά και επιδραστικά βιβλία μέσα στα πολλά επόμενα χρόνια.

Στέφανος Τραχανάς

ISBN: 978-618-03-4603-9

9 786180 346039
ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84603

metaixmio.gr

